

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛІВНОЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ-МЕДИКАМИ

THE DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS DURING THE STUDY OF VERBAL CATEGORY OF THE TIME BY FOREIGN MEDICAL STUDENTS

У статті цілісно проаналізовано методику вивчення дієслова та його граматичних категорій. Висвітлено особливості вивчення дієслова іноземними студентами-медиками у ВНЗ України. Розроблено систему вправ, спрямовану на збагачення словникового запасу іноземців, розвиток усного й писемного, монологічного та діалогічного мовлення, удосконалення вмінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності; обґрунтовано її доцільність, що ґрунтується на принципах систематичності та послідовності, наступності, активності, зв'язку теорії з практикою, навчання – з життям, навчання – з вихованням. Доведено, що опрацювання дієслова ватро розпочинати уже з перших занять (ідеться про комунікативний підхід); ґрунтовне ж його вивчення варто проводити на основі засвоєних знань студентів про особливості вживання іменників, прикметників і займенників у певних відмінках.

Ключові слова: дієслово, граматичні категорії дієслова, категорія часу, система вправ, діалогічне мовлення.

В статті цілісно проаналізована методика изучения глагола и его грамматических категорий. Отражены особенности изучения глагола иностранными студентами-медиками. Разработана система упражнений, направленная на обогащение словарного запаса иностранцев, развитие устной и письменной, монологической и диалогической речи, усовершенствование умений и навыков

из всех видов речевой деятельности; обоснована ее целесообразность, которая основывается на принципах систематичности и последовательности, активности, связи теории с практикой, учебы – с жизнью, учебы – с воспитанием. Доказано, что изучение глагола нужно начинать уже с первых занятий (идет речь о коммуникативном подходе); основательное же его изучение следует продолжать тогда, когда студенты выучили особенности употребления существительных, прилагательных и местоимений в определенных падежах.

Ключевые слова: глагол, грамматические категории глагола, категория времени; система упражнений, диалогическая речь.

The article analyzes the method of studying the verb and its grammatical categories. The peculiarities of the study of the verb by foreign students of medical institution of Ukraine are highlighted. Development a system of exercises aimed at enriching the vocabulary of foreigners development of oral and written, monologue and dialogical speech, improving skills from all types of speech activities; justified its expediency, which is based on the principles of systematic character and consistency, continuity, activity, communication theory with practice, learning – with life, studies – with education. It is proved that the study of verb should begin from the first lessons.

Key words: verb, grammatical categories of verb, category of time, system of exercises, dialogic broadcasting.

УДК 372.881.1

Шеремета Л.П.,
канд. пед. наук,
старший викладач кафедри
української мови
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет
імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розширення сфер міжнародної та міжнаціональної комунікації, важливим чинником якої є становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору, створює умови для навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) України. Для студентів-іноземців українська розглядається як засіб існування в новому соціальному середовищі. Відповідно до цього виникає потреба формування в іноземних студентів української мовленнєвої компетенції, що є неможливо без їхньої мовної підготовки, яка повинна враховувати потреби отримання якісної мовленнєвої освіти, сприяти подальшому особистісному зростанню кожного з них. Успішне опанування українською мовою можливе за умови, якщо студент-іноземець активно володіє навичками з усіх видів мовленнєвої діяльності. При цьому завданням викладача української мови є «вироблення у студентів-медиків умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами української мови в різних життєвих ситуаціях та й у своїй професійній діяльності, адекватно сприймати діалогічне мов-

лення на слух, вести діалог» [2], а це неможливо без вивчення граматики української мови, зокрема граматичних категорій дієслова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема вивчення граматичних форм дієслова як одних із найважливіших і найскладніших у процесі навчання іноземців досліджувалася такими науковцями, як Л.Г. Паламар, А.А. Бронська, Г.О. Онкович, однак питання вивчення власне часових форм дієслова недостатньо описане в сучасній науці.

Мета статті полягає у розробленні методики вивчення дієслова, зокрема часових категорій, іноземними студентами медичного профілю; формуванні в них умінь і навичок діалогічного мовлення, необхідних у їхній повсякденній і професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на комунікативний підхід до вивчення української мови як іноземної, вивчення дієслова ватро розпочинати уже з перших занять. Ґрунтовне його опрацювання, збагачення словникового запасу студентів-іноземців медичного профілю треба проводити на основі уже засвоєних ними знань про особли-

вості вживання іменників, прикметників і займенників у певних відмінках. Це служитиме поступовому ускладненню засвоєного матеріалу, а отже, автоматичному його використанню у певних комунікативних цілях.

Під час вивчення дієслова та його граматичних категорій, зокрема категорії часу, наголошуємо студентам, що дієслова змінюються за часами – теперішнім, минулим і майбутнім. Дієслова певного часу змінюються за числами: мають форму однини та множини. У формі дієслів минулого часу визначаємо рід. Для повторення та кращого засвоєння навчального матеріалу радимо використовувати таблицю 1.

Наступним етапом у вивченні дієслова як частини мови та його граматичних категорій стане виконання тренувальних вправ, в основі яких лежить набуття тих чи інших мовленнєвих навичок і вмій. Добираючи матеріал для завдань, потрібно враховувати, що студенти-іноземці повинні накопичувати лексику професійного спрямування; саме тому лексичний матеріал вправ – це слова, що використовуються у медичній професійній мові. Відповідно до цього пропонуємо систему вправ.

Завдання 1. Випишіть дієслова, поставте до них запитання.

Хворий, пацієнт, допомагати, радити, здорові, швидко, у неї, приймати, оглядати, повільно, поміряти, антибіотики, захворіти, поліклініка, сухий, боліти, хворіти, вони, палець, треба йти, лікар, високий, серце, домашня, деканат, лікувати, санітар, шостий, одужувати, вуха, почуватися, прізвище, нудота, обласний, мені, слабкість, блювати, запальний, нас, хвилюватись, викликати, силь-

ний, медичний, паморочитися, поганий, фонендоскоп, сироп, нормальний, запалювати, чистий, п'ятдесят п'ять, нудить, ультразвукове, отруєння, морозить, реєстратура, тебе, Амір, головний, промити, у їхнього, отруїтись, суглоби, призначити, слабкий.

Завдання 2. Опрацюйте таблицю «Минулий час дієслів».

Займенники	чита-ти	дума-ти	диви-ти-ся	суфікси
Я, ти, він	чита-в	дума-в	диви-в-ся	-в-
Я, ти, вона	чита-л-а	дума-л-а	диви-л-а-ся	-л-
Ми, ви, вони	чита-л-и	дума-л-и	диви-л-и-ся	-л-

Завдання 3. Утворіть минулий час дієслів. 3 двома дієсловами складіть речення.

Посміхатися, боліти, хвилюватись, виміряти, дякувати, здавати, захворіти, виписувати, давати, турбувати, слухати, приймати, виписувати, пити, купувати, допомагати, оглянути, видалити, оперувати, вимірювати, одужувати.

Завдання 4. Дієслова у дужках напишіть у формі минулого часу.

1. Студент (запитати) у хворого про те, як він себе (почувати) сьогодні.
2. Медсестра (поставити) пацієнтці крапельницю і (зробити) укол.
3. Евурама (заповнити) медичну карту хворого і (запитати) про те, як він почувався.
4. Стоматолог (видалити) хворий зуб і (призначити) антибіотики.
5. Лікар (прописати) хворому ці таблетки, але (попередити) про побічні ефекти.
6. Терапевт (призначити) Андрієві додаткове обстеження і (порекомендувати) пройти його у кабінеті № 2.
7. У приймальному відділенні Олену (оглянути) швидко й (надати) необхідну допомогу.
8. Фельдшер (виміряти) хворому тиск, а тоді (дати) заспокійливе.

Таблиця 1

Граматичні категорії дієслова

Граматичне значення		Питання	Приклади	
Час	минулий	форма однини: чоловічий рід жіночий рід середній рід	що робив? що робила? що робило?	вивчав вивчала вивчало
		форма множини	що робили?	вивчали
	теперішній	I особа однини (я) II особа однини (ти) III особа однини (він, вона, воно)	що роблю? що робиш? що робить?	вивчаю вивчаєш вивчає
		I особа множини (ми) II особа множини (ви) III особа множини (вони)	що робимо? що робите? що роблять?	вивчаємо вивчаєте вивчають
		майбутній	I особа однини (я) II особа однини (ти) III особа однини (він, вона, воно)	що буду робити? що будеш робити? що буде робити?
	I особа множини (ми) II особа множини (ви) III особа множини (вони)		що будемо робити? що будете робити? що будуть робити?	вивчатимемо вивчатимете вивчатимуть
Вид	недоконаний		що робити?	вчити
	доконаний		що зробити	вивчити

9. Викладач (перевірити) диктант, (зробити) аналіз помилок. 10. Студенти (вивчати) українську мову, тому вони добре (розуміти) її. 11. Фармацевт (перевірити) сумісність медикаментів й (порадити) саме ці таблетки. 12. У дитини (боліти) вуха, тому лікар (радити) проти фізпроцедури. 13. У мене (поморочитися) голова і я (відчувати) шум у вухах. 14. Після лікування я (почуватися) краще, але іноді рука мене ще (боліти).

Завдання 5. Опрацюйте таблицю «Теперішній час дієслів».

Займенник	читати	жити	бачити
Я	читаю	живу	бачу
Ти	читаєш	живеш	бачиш
Він, вона, воно	читає	живе	бачить
Ми	читаемо	живемо	бачимо
Ви	читаєте	живете	бачите
Вони	читають	живуть	бачать

Завдання 6. Визначте особу дієслів теперішнього часу.

Телефонують, лечу, болять, виписуєте, готують, допомагаємо, перебуває, подобається, показуєш, прокидається, дивиться, міряє, бачиш, боюся, виголошуєте, викликає, виходжу, відчиняєш, дарує, замовлять, рятуємо, звеш, навчаються, купуємо, виписує, п'ю, лікуєтесь, говорю, морозить, бігають, видаляю, дзвоню, паморочиться.

Завдання 7. Утворіть теперішній час дієслів. З двома дієсловами складіть речення.

Говорити, накладати, зберігати, дзвонити, знати, спостерігати, вечеряти, викликати.

Завдання 8. Замість крапок випишіть особові займенники.

... читають.   ... розуміє.   ... пишеш.
 ... слухають.   ... оглядаю.   ... снідаю.
 ... несуч.   ... радимо.   ... вчимо.
 ... даєш.   ... лежите.   ... заповнює.
 ... знаєш.   ... болять.   ... розповідає.
 ... почувується.   ... вечеряє   ... купую.
 ... слухаю.   ... викликаєш.   ... їдемо.
 ... їду.   ... відповідає.   ... одужуєте.
 ... вивчають.   ... показуєш.   ... відповідаю.

Завдання 5. Опрацюйте таблиці.

Чергування у суфіксах -ува- / -у-, -юва- / -ю (табл. 2)

Чергування приголосних основи (табл. 3)

Чергування приголосних основи б / бл, п / пл., в / вл, м / мл, ф / фл (табл. 4)

Завдання 9. Поставте подані інфінітиви у формах теперішнього часу, наведених у дужках.

- Одужувати (1-а ос. одн.) _____
- Давати (3-я ос. мн.) _____
- Розказати (2-а ос. одн.) _____
- Виміряти (1-а ос. мн.) _____
- Виписати (3-а ос. одн.) _____
- Пити (1-а ос. одн.) _____
- Допомагати (2-а ос. одн.) _____
- Доповнити (3-а ос. одн.) _____
- Перев'язувати (2-а ос. одн.) _____
- Робити (3-я ос. мн.) _____
- Заповнювати (3-а ос. одн.) _____
- Оперувати (1-а ос. одн.) _____
- Допомагати (2-а ос. одн.) _____
- Оглядати (2-а ос. мн.) _____

Таблиця 2

Займенник	запитувати	готувати	пояснювати	повторювати
Я	запитую	готую	пояснюю	повторюю
Ти	запитуєш	готуєш	пояснюєш	повторюєш
Він, вона, воно	запитує	готує	пояснює	повторює
Ми	запитуємо	готуємо	пояснюємо	повторюємо
Ви	запитуєте	готуєте	пояснюєте	повторюєте
Вони	запитують	готують	пояснюють	повторюють

Таблиця 3

Займенник	писати	сидіти	хотіти	чистити
Я	пишу	сиджу	хочу	чищу
Ти	пишеш	сидиш	хочеш	чистиш
Він, вона, воно	пише	сидить	хоче	чистить
Ми	пишемо	сидимо	хочемо	чистимо
Ви	пишете	сидите	хочете	чистите
Вони	пишуть	сидять	хочуть	чистять

Таблиця 4

Займенник	любити	спати	дивитися	економити	графити
Я	люблю	сплю	дивлюся	економлю	графлю
Ти	любиш	спиш	дивишся	економиш	графиш
Він, вона, воно	любить	спить	дивиться	економить	графить
Ми	любимо	спимо	дивимосся	економимо	графимо
Ви	любите	спите	дивитесь	економите	графите
Вони	люблять	сплять	дивляться	економлять	графдять

Таблиця 5

Займенник	Доконаний вид	Недоконаний вид	
	казати	казати	казати
Я	скажу	казати му	буду казати
Ти	скажеш	казати меш	будеш казати
Він, вона, воно	скаже	казати ме	буде казати
Ми	скажемо	казати ємо	будемо казати
Ви	скажете	казати мете	будете казати
Вони	скажуть	казати муть	будуть казати

Завдання 9. Дієслова у дужках пишіть у правильній формі.

1. Він (писати) вірш. 2. Що (робити) студенти? 3. Вони (спати). 4. Я (любити) футбол. 5. Студенти (дивитися) відеофільм. 6. Він (не спати) зранку. 7. Студенти (економити) гроші. 8. Ми (летіти) з України до Нігерії. 9. Я (носити) гарний одяг. 10. Я (сидіти) на стільці. 11. Ти (чистити) картоплю. 12. Ви (хотіти) їсти. 13. Я (проводити) екскурсію. 14. Я (графити) таблицю.

Завдання 10. Поставте слова з дужок у правильній формі.

1. Кожного дня Ерік (телефонувати) до батьків, бо вони (хвилюватись) за нього. 2. Ви (захоплюватись) сучасною літературою, часто (відвідувати) літературні вечори. 3. Адам часто (покашлювати) зранку і тому завжди (вимірювати) температуру. 4. Жінка (купувати) теплий одяг, що (коштувати) дорого. 5. Студенти (запитувати) лікаря, як він (рекомендувати лікувати) ГРВІ. 6. Я (готувати) смачний обід, а мій друг (смакувати) ним. 7. Ми (повторювати) правила, (виконувати) завдання й (виписувати) незнайомі слова. 8. Я часто (відвідувати) мого хворого друга і це допомагає йому (одужувати). 9. Ви часто (спілкуватись) з батьками, бо дуже (сумувати) за ними. 10. Хірург (оперувати) хворого, а медсестра (вимірювати) тиск. 11. На ринку продавці часто (пропонувати) товар, що (коштувати) недешево. 12. Я (захоплюватись) цікавими гумористичними історіями, часто (жартувати) зі своїми друзями. 13. Лікарі добре (лікувати) хворих і часто (рятувати) їм життя. 14. Стоматолог (обезболювати) зуб і (лікувати) його.

Завдання 11. Опрацюйте таблицю «Майбутній час дієслів» (табл. 5)

Завдання 12. Від поданих дієслів утворіть форми майбутнього часу.

Знати, лікувати, видаляти, давати, боліти, довіряти, відвідувати, аргументувати, почуватись, допомагати, пропускати, оглядати, виписувати, приймати.

Завдання 13. До поданих дієслів майбутнього часу доберіть дієслова-антоніми у простій формі, зберігаючи час, особу і число.

Буде вимикати, будемо об'єднувати, буду відчиняти, буде закінчувати, будеш гасити, будуть з'являтися, буду зустрічати, будеш сміятися, будете дозволяти, буде будувати, будуть відчиняти.

Завдання 14. Перепишіть. Від дієслів, що в дужках, утворіть форми майбутнього часу.

1. Моя сестра (to work) у лікарні. 2. Я (to have) телефон. 3. Джозеф (to listen) музику. 4. Дівчата (to walk) у парку. 5. Мама (to laugh). 6. Ми (to learn) українську мову. 7. Студенти (to visit) нову виставку. 8. Керолайн добре (to speak) українською. 9. Я (to like) Тернопіль. 10. Ти (to write) домашнє завдання. 11. Ви (to have dinner) у кафе. 12. Рафал (to present) квіти. 13. Я (to clean) в кімнаті. 14. Уранці (to have breakfast). Увечері (to have supper).

Завдання 15. Прочитайте подані слова. Запам'ятайте їхнє значення. Складіть речення з поданими словами.

Недобачати (= погано бачити) – не добачати (= не помічати).

Недочувати (= погано чути) – не дочути (= не дослухати до кінця).

Недоїдати (= голодувати) – не доїдати (= не доїдати до кінця).

Нездужати (= хворіти) – не здужати (= не перемагати).

Неславити (= ганьбити) – не славити (= не прославляти).

Непокоїтись (= турбуватись) – не покоїтись (= не спочивати).

Висновки. Вивчення дієслова та його граматичних категорій повинно розпочинатись з перших занять і поступово ускладнюватись. Більш ґрунтовне й усвідомлене вивчення дієслівних форм опрацьовується на спеціально відведених заняттях. Цьому сприятиме запропонована система вправ, основна мета якої – свідоме засвоєння дієслова та його граматичних категорій, формування у студентів-іноземців відповідних умінь і навичок, необхідних у їхній повсякденній і професійній діяльності, а відтак і формування українського усного діалогічного мовлення іноземних студентів медичних навчальних закладів.

Виконане дослідження не претендує на остаточне вирішення окресленої проблеми, оскільки цілком актуальним і перспективним упродовж опрацювання курсу «Українська мова як іноземна» є вироблення специфічних лінгводидактичних напрямів, методів і прийомів, що стосуються ґрунтовного опрацювання категорії часу, виду, дієвідмінювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/5396> (дата звернення: 10.09.2018).

2. Українська мова як іноземна. URL: [http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20\(Ukrainian\)%20Language%20\(for%20Professional%20Purpose\)](http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20(Ukrainian)%20Language%20(for%20Professional%20Purpose)) (дата звернення: 09.09.2018).

3. Сурыгин А.И. Педагогическое проектирование системы предвузовской подготовки иностранных студентов. Златоуст, 2001. С. 30.

4. Туркевич О.В. Методика викладання української мови як іноземної: системна організація термінів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2012. № 733. С. 223–227.

5. Шмир М.Ф. Міжпредметні зв'язки при викладанні іноземної мови як один із засобів формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Вісник ХНУ. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Харків, 2009. № 14. С. 259–268.